

Piyasa ve İnsanlık Durumu*

Mustafa Erdoğan**

Otuz yılı aşkın bir süredir onlarca dergiyi izlemiş, bunların bir kısmında yazmış ve *Liberal Düşünce* dergisinin de yıllarca editörlüğünü yapmış okur-yazar bir kişi olarak alışılmadık bir şey söyleyeceğim: Bence bugünkü Türkiye’de yayımlanan en önemli dergi *Piyasa*’dır. Çünkü, üniversitelerimizdeki onlarca iktisat bölümüne ve yüzlerce iktisatçıya rağmen, ülkemizde gerçekte en az bilinen konu iktisat ve piyasadır. Burada, tabii, teknik anlamda bir “bilme”den değil, insanlık durumunun mahiyetiyle ilgili bir idrakten bahsediyorum.

Türkiye’de bu konuda daha ziyade iktisatla ve iktisadî davranışın niteliğiyle ilgili hurafeler yaygındır. Bu hurafelerin başında, iktisadın “iktisat”tan ibaret olduğunun sanılması gelmektedir. Başka bir deyişle, insanlar genellikle iktisadî etkinliğin insanın diğer etkinlik türlerinden bağımsız, ikincil ve daha az değerli (hatta, değersiz) bir etkinlik olduğunu düşünmektedirler. Bu anlayışa göre, iktisadî faaliyet olmasa da olurdu, hatta olmasa daha iyi olurdu. Onun içindir ki, iktisadî faaliyet, “daha yüce” (kültürel, dinî, siyasî vb.) amaçları gerçekleştirmeye dönük etkinliklerle kıyaslanamaz derecede düşük değerli bir insan etkinliği olarak görülür. Hatta

* *Tercüman*, 03.06.2004.

** Prof. Dr., Hacettepe Üniversitesi, İİBF, Kamu Yönetimi Bölümü.

birçokları iktisadî faaliyetin hiç de değerli olmadığını, onun “insanî” olarak bile nitelenemeyeceğini düşünür.

Oysa, iktisadî faaliyeti insan eylemlerinin bütünlüğünden soyutlamak ne olgusal plânda ne de değerler plânında mümkündür. Çünkü, her şeyden önce, eğer iktisadî faaliyet olmasa başka hiçbir değerli etkinlik olmaz, insanların “amaçlı varlıklar” veya -Loren Lomaski’nin deyişiyle: “proje izleyiciler”- olarak görülmesinin hemen hemen bütün dayanakları ortadan kalkardı. Açıktır ki, “iyi” amaçlar uğruna etkinlikte bulunmak, o amacın gerçekleştirilmesi için kullanılacak kaynakların/araçların varlığına bağlıdır. Bu araçları sağlayan ise iktisadî faaliyettir. İyi bir resim veya heykel yapmak için ressamın veya heykeltıraşın, ancak iktisadî faaliyetle sağlanabilecek olan uygun araç-gerece, uygun fizikî ortama ve konfora ihtiyacı vardır. Bilimsel faaliyet buna uygun donanımı ve alt yapıyı, uygun çevre şartlarını gerektirir. Bir romancıyı büyük, onun eserini de “iyi” yapan aslında onun başka insanlara ulaşmasını mümkün kılan teknik donanımdır; matbaadır, dağıtım ağlarıdır, kitapçılardır.

* * *

Onun içindir ki, ekonominin işlevini, insanın “siyaset” gibi “daha yüksek” faaliyetleri yapabilmesi için onu “tabî zorunluluklar”ın baskısından kurtarmaktan ibaret görüp ona düşük bir değer atfeden bir felsefe “insanlık durumu”nun maddî gerçekliğiyle bağdaşmadığı gibi, insanî değerler arasında da keyfî bir ayırım yapmaktadır. İnsanoğlunun maddî üretiminin onun zihnî-fikrî üretiminden daha az değerli görülmesinin makul bir temeli yoktur. Kaldı ki, bu ikisini birbirinden ayırmak da fiilen imkânsızdır.

Öte yandan, siyasetle iktisat arasında eğer bir karşıtlık varsa, bunu birincisini ikincisi aleyhine onurlandıran bir ahlâkî hiyerarşi temelinde kavramak da yanlıştır. Gerçekte insanın değerini gözeten bir bakış bunun tam da tersini yapmayı gerektirir. Çünkü, iktisadî faaliyetin özünü oluşturan mübadele gönüllülüğe dayanır, oysa siyaset esas itibarıyla “cebir” kullanımına... Başka bir anlatımla, siyaset üretilmiş kaynakları onları üreten öznelerden soyutlayarak cebir yoluyla dağıtmakla uğraşır. Oppenheimer’in kavramlarıyla söylersek: “İnsanoğlunun amaçlarını gerçekleştirmesinin başlıca iki yolu vardır: Çalışmak/üretmek ve el koymak. Birincisi, “ekonomik araçlar”la, diğeri ise “siyasî araçlar”la ilgilidir.”

P i y a s a

Açıkçası, iktisadî araçlar, ihtiyaçlarını karşılamak için kişinin emeğinin ürünlerini başkalarının ürettikleriyle mübadele etmesine dayanırken, siyasi yöntem başkalarının emeğine karşılıksız olarak el konulmasına dayanır. Kurumsal olarak konuşursak, iktisadî yöntem piyasa şeklinde, buna karşılık siyasi yöntem devlet olarak organize olmuştur.

* * *

Bu nedenle, doğru anlamda iktisat serbest mübadelenin ve piyasanın bilimidir. Nispi olarak en kapsayıcı sosyal açıklama çerçevesi de piyasa bilimidir. Piyasayı anlamadan toplumun işleyişini anlamak, gönüllü mübadelenin ve mülkiyetin cebir ve el-koyma karşısındaki değerini kavramadan özgür bir toplum tasavuru geliştirmek mümkün değildir.

İşte Liberte Yayınları tarafından çıkarılmakta olan *Piyasa* dergisi bu perspektife bağlı olduğu içindir ki, üç yıllık kısa ömründe iktisat ve siyaset teorisi literatürümüze önemli katkılar yapabildi. Derginin son sayısı, kapak yazısına yansıdığı gibi, “Özgürlüğün ve Zenginliğin Kaynağı: Özel Mülkiyet” konusuna tahsis edilmiş. Yine Liberte Yayınları’ndan çıkmış olan Mark Skousen’in *Modern İktisadın İnşası* ve Russel Roberts’in *Görünmez Kalp*’iyle birlikte *Piyasa* dergisini kolektivizmin entelektüel hegemonyasından kurtulmak isteyen bütün uyanık zihinlere tavsiye ediyorum.